

VE ŠKOLE I VE SPORTU JE DŮLEŽITÉ SRDCE

Administrativa za posledních 30 let jen narůstala, říká dlouholetý ředitel

Sedí a tak jakoby napůl se pod vousy usmívá. Usmívá se tak, co ho dlouho pamatují. „Jak se máte? Já se mám dobře, jsem spokojený,“ říká s odkazem, že se z něho stal před měsícem konečně důchodce. Po více než třiceti letech ve funkci ředitele speciálních škol v Hradci Králové, ať už se v průběhu doby jmenovaly jakkoliv. „Třicet tři a půl roku,“ upřesňuje Pavel Svoboda.

Říká, že jestli byla něco zoufalost v těch letech, která by se dala skoro nazvat Kristovými, tak to bylo papírování. „Když jsem nastupoval, měl jsem za první rok čtyři centimetry papírů. Když jsem letos končil, jen ke covidu musel ředitel prostudovat půl metru vysoký štos,“ všímá si vývoje administrativy ve školách P. Svoboda. Připomínám deklarovanou snahu snad všech ministrů za oněch posledních třicet let, ale on mává rukou.

„Jedinému z nich se to nepovedlo! Ale ono to není jen věc ministerstva školství. Papíry vymýšlí inspekce i zřizovatel a jsou v tom leckdy velmi aktivní. Štve mě, že ještě nikdo nevymyslel systém, díky němuž by ředitel papír vyplňoval je jednou. Dobře, ať jsou zahajovací výkazy obsáhlejší, klidně. Ale pak ať už nikdo neotravuje, co potřebuje, v nich najde. Kolikrát já jsem musel odpovídat opakovaně různým institucím na identické otázky,“ lehce lomí rukama P. Svoboda.

Z 85 na 70

Když na začátku osmdesátých let končil studium na pražské katedře speciální pedagogiky, byl, jak říká, všchnoped. Státnice pak složil z povinné logopedie a psychopedie a k tomu si vybral ještě somatopedii, protože práci s dětmi s tělesným postižením se chtěl věnovat. Díky zaměstnání matky v ústavu sociální péče toto prostředí znal, od mala jezdil s klienty ÚSP i na výlety.

Historie se ale vyvinula jinak, a když mu končí ředitelka hradecké zvláštní školy nabídla, aby se o její uvolněné místo ucházel, zkusil to a uspěl. „Byl srpen 1989, ona byla snad jediná ředitelka školy v okrese bez rudé knížky a já na tom byl stejně. Konečně, doktorát jsem si tehdy dělal mimo jiné právě proto, abych odborností vyvážil politickou nedostačivost,“ vzpomíná, jak za ním chodili v předchozím zaměstnání ze stranického výboru a jak se kroutil a vy-

Speciální pedagog Pavel Svoboda

mlouval, aby nemusel. A v době, kdy se rozkoukával, přišla revoluce a „... já se stal vlastně ve třiceti letech starou strukturou,“ směje se P. Svoboda.

Když do zdejší školy nastupoval, byla rozestata do tří budov a ve dvaačtyřiceti třídách se učilo na 360 žáků. „Tehdy platila jiná pravidla, až do roku 1995 se za lehce mentálně postižené považovaly děti s méně než 85 IQ. Pak někde rozhodli, že se úroveň posouvá na 70 IQ a spousta dětí tím pádem musela nastupovat do běžných škol, i když by třeba z řady dalších důvodů speciální podporu potřebovala. To (společně ještě s inkluzí o dvacet let později) výrazně snížilo počet žáků v našich školách. Ale nestěžuji si, v té hladině 70 až 85 IQ se pohybovala spousta dětí z rodin eufemisticky nazývaných sociálně znevýhodněných, o které se pak museli starat kolegové z běžných škol. Jasně, většinou to neuměli, i k tomu je potřeba speciálněpedagogická

kompetence, kterou neměli a bohužel stále nemají, ale my jsme se pak mohli soustředit skutečně na práci s dětmi s mentálním postižením, ubylo u nás žáků s poruchami chování,“ vysvětluje P. Svoboda.

Ale nejen žáků s poruchami chování, obecně ubylo žáků, taky za oněch třicet let výrazně prořídla síť škol pro mentálně

postižené, především pro děti s lehkým mentálním postižením. „Když jsem před měsícem odcházel, měli jsme těchto žáků okolo 60. Šestinu!“ zdůrazňuje.

Ani jeden jako školní reprezentant

Kam ale zmizely děti, o které se dřív staraly zvláštní školy a školy tohoto typu? A jak prospívají? P. Svoboda krčí rameny: „Nevím, fakt. V půlce devadesátých let jsme založili sportovní klub Integra při naší škole, ale otevřen byl pro všechny, zvali jsme i děti s LMP z běžných škol, ale neúčastnily se našich akcí. Základní školy jim nedávají možnost reprezentovat, mají logicky lepší. Z hlediska socializace těchto dětí s postižením je to ale škoda,“ říká bývalý ředitel hradeckých speciálních škol a stále předseda Integry.

Jistě, mentální postižení představuje v řadě činností pro děti určité limity, ale

jsou aktivity, ve kterých by se i tyto děti mohly uplatnit. P. Svobodu zajímalo, jestli integrování a inkudování žáci reprezentují například v uměleckých nebo třeba ve sportovních aktivitách své běžné školy. Vzpomíná, že zhruba před deseti lety oslovil kolegy z řady běžných základních škol, celkově pokryl skupinu zhruba 60 000 žáků. Nenašel se ani jeden inkudovaný žák, který by svoji školu reprezentoval. „Jistě, tyto žáci se vybírají podle výkonu, školy chtějí, aby jejich žáci uspěli, a to je prostě u dětí s mentálním postižením problém. V okamžiku, kdy se porovnávají s ostatními žáky běžných škol, v podstatě nemají šanci. V naší škole ji dostávali,“ zdůrazňuje P. Svoboda.

Speciálně pro speciální školu

Jedenáct let poté, kdy se stal ředitelem královéhradeckých speciálních škol, stříhal pásku u školy nové. „Dlouho jsme o ni bojovali, i rodiče nás podpořili, protože staré školy už byly nedůstojné. Rozhodnutí, že se bude stavět a kde se bude stavět, padlo zhruba v roce 1997. A za tři roky jsme školu otevírali,“ říká P. Svoboda.

Rád na tu dobu vzpomíná. Kvalitu zajistila „ostrá paní“ představující stavební dozor, nad samotnými návrhy s architektky spolupracovali – aby třídy velikostí odpovídaly tehdejšímu nastavení počtu žáků (dneska už to neplatí, ale s tím se nedá nic dělat), aby hudebna a dílny byly situovány na konec budovy a nerušily ostatní děti při výuce. Učitelé si řekli, kde bude počítačová učebna a kde herny, byly tu kabinety a snoozelen, místo pro SPC, hřiště se dvěma kurty... „To byla úžasná spolupráce, základní výhodou bylo, že budova byla koncipována a stavěna od začátku jako speciální škola,“ zdůrazňuje bývalý ředitel.

Školský úřad tehdy hodně pomohl, spoustu nezbytných věcí okolo stavby zařídil. Dá se říci, že s otevřením zdejší školy šel ruku v ruce i zánik školských úřadů a odvětvového řízení, jejich agenda byla na konci roku 2000 delimitována na okresní a krajské úřady. „Nás nakonec změna systému řízení příliš nezasažla, s krajským úřadem, který nás po reformě státní správy zřizoval, se spolupracovalo dobře. Přesto z mého pohledu bylo odvětvové řízení pro školu vhodnější. Měli jsme spolu blíž jak s MŠMT (prostřednictvím právě školského úřadu, který byl ministerstvem řízen), tak s kolegy z běžných škol ve městě. Někdy jsem měl pocit, že se k nám vedení města chová, jako bychom byli školou soukromou, navzdory tomu, že se primárně staráme o jejich děti

Shutterstock

se speciálními vzdělávacími potřebami. Město nás prostě nebralo za své,“ krčí rameny P. Svoboda. Ale dalo se to zvládnout i díky Klubu ředitelů, který v Hradci Králové funguje a v rámci něhož se ředitelé různých škol i neformálně setkávají.

Musí převažovat srdce

V průběhu času se měnila klientela školy. Výrazně ubylo lehce mentálně postižených v souvislosti se změnami v určení limitu IQ, přibýlo žáků se středním a těžším mentálním postižením, a navíc narostl počet dětí s PAS, kteří se někdy označují jako „nízkofunkční“, tedy zejména v kombinaci s mentálním postižením. „Dneska jsou v hradce škole tyto tři skupiny zhruba vyrovnané. Práce s autisty je nesmírně náročná, a to i s dětmi s Aspergerovým syndromem, které jsou taky přijímány a učí se podle RVP základní školy. Jistě, všichni učitelé musí mít odborný základ, tedy vystudovanou speciální pedagogiku, pro žáky školy základní je ale nutné zajistit i aprobované druhostupňové učitele. A propojit tyto dvě odbornosti je velmi obtížné, těchto pracovníků na trhu práce moc není – k tomu, aby matykář dal přednost naší škole proti druhému stupni běžné základní školy, nebo dokonce gymnáziu, k tomu musí mít i určité osobnostní nastavení, musí převažovat ‚srdce‘,“ poznamenává P. Svoboda. Ale dodává, že navzdory tomu měl takto učitelský sbor poskládaný. Připomíná ale, že studijních oborů se speciální pedagogikou včetně dálkových bylo v minulých letech víc než v současnosti.

Jako naprostý nesmysl označuje oddělení studia speciální pedagogiky „učitelské“ a „poradenské“. „Člověk by se vztekl, když musel poslat dostudovávat poradenskou speciální pedagogiku kolegyni, která pět let učila a pět let pracovala v PC a najednou, přestože měla speciálku (učitelskou) vystudovanou, byla nekalifikovaná! Jezdila na přednášky, kde poslouchala o tématech, která by sama mohla přednášet. Jasně, i zkušená učitelka speciální pedagožka při přechodu do poradenství se musí naučit práci s diagnostickými nástroji, ale to obvykle opravdu problém není. Nutit ji, aby zase několik let studovala, je nadbytečné,“ prohlašuje P. Svoboda.

Politické neziskovky nesnáším

Kariéru P. Svobody provázely i neziskovky, které se v oblasti péče o děti se speciálními vzdělávacími potřebami standardně pohybují. „S řadou z nich jsme spolupracovali, v Hradci Králové je mnoho terénních pracovníků, kteří hlavně pro rodiny našich žáků udělají spoustu potřebné a záslužné práce. Byl jsem členem městské komise pro národnostní menšiny a osoby v nouzi. Ale takové ty obrovské neziskovky, kterým se říká politické, nesnáším, jejich podporu a účast v nejrůznějších projektech považují z velké části za vyhozené peníze, vnímám je jako aktivisty přísáté na státní rozpočet. A právě těm drobným terénním neziskovkám a jejich pracovníkům se financí nedostává,“ upozorňuje. Právě těmto terénním neziskovkám děkuje za pomoc při zvládnání covidových uzávěrek škol a udržováním kontaktu s rodinami žáků. „Díky jim! Furt mě štve, když si vzpomenu na povinnost ředitele školy splnit v pondělí ve škole příkazy, které jsme dostali v neděli večer do datové schránky! To byla příšernost. Navíc šlo o pravidla, nad kterými se neshodli ani tři špičkoví epidemiologové. A tak se to hodilo na hřbet ředitelům škol!“

S těmi velkými neziskovkami podle něho souvisí i neustálá smršť změn, které P. Svoboda označuje jako „eurokrávy“.

Nabídku možností, a to nejenom pro žáky školy, ale i pro další zájemce, doplňuje SK Integra, z. s., který zajišťuje základní sportovní trénink, činnost a reprezentaci školy v soutěžích jak v Českém svazu mentálně postižených sportovců (www.csmps.cz), tak i v Českém hnutí speciálních olympiád. Integra Hradec Králové je jedním z nejstarších, vlastně druhý nejstarší, z klubů sportovců s mentálním postižením. Jeho vznik se datuje k 24. 9. 1993... Veškerá činnost je zcela bezplatná, realizovaná ve špičkových podmínkách. To vše i díky podpoře různých donátorů a České unie sportu.

Z webu školy

► „To už mě fakt ke konci nebavilo, objevovalo se jich čím dál tím víc. Začalo to rozsudkem D. H. a na něj se pak nabalovalo spousta dalších požadavků souvisejících se vzděláváním dětí s mentálním postižením a sociálně vyloučených. A vždycky se rozsudek použil jako zaštitění, jako tlak, jako pomodlení. A tak se chovaly jak velké neziskovky, tak ministerstvo školství. A nikdo si nedal od lidí z praxe poradit, co je pro tyto děti opravdu potřeba, co je dobře a co je špatně. Snažil jsem se v pracovních skupinách na to upozorňovat, ale když pak prošly nové RVP s minimálními výstupy, požádal jsem, abych byl vyškrtnutý z pracovního týmu, ze seznamu lidí, kteří se na jeho tvorbě podíleli, nechtěl jsem, abych s tím byl spojovaný,“ zlobí se ještě dneska P. Svoboda. Spousta změn byla podle něho hysterická a účelová, vytvořená pro to, aby se mohly zase v úzké skupině lidí čerpat peníze z evropských fondů.

Do různých pracovních a poradenských skupin ministerstva školství a jeho satelitních organizací (dneska je to NPI ČR) byl zván od začátku kariéry, ve škole se snažil zachytit novinky, které se v oblasti práce s žáky s mentálním postižením objevovaly. Pomocnou školu, speciálněpedagogické centrum, přípravné třídy, praktickou školu, experiment aktivizačních center...

„Je chybou, že třeba přípravné třídy u nás kraj zrušil s tím, že by měly být u běžných základních škol. Ano, to by měly být, u nás v Hradci Králové ale o tyto integrační třídy žádná zájem neprojevil. Stejně tak zánik aktivizačních center, na které se nenašly peníze. Řada dětí s těžším mentálním postižením po skončení školní docházky nesežene dobrou sociální službu, žijí ve vzduchoprázdnu, bez přátel, bez činností, sedí doma a koukají z okna, dochází u nich ještě k většímu regresi, než by docházelo, pokud by se mohly účastnit nějakých aktivit...“ upozorňuje P. Svoboda.

Být, či nebýt zvláštní školou?

V průběhu „jeho“ třiceti let docházelo taky k průběžným změnám v používané terminologii. Zvláštní škola se stala nekorektním a urážlivým termínem, základní praktická škola se pletla se školou praktickou (tedy formou střední školy pro žáky s mentálním postižením), což si prý pletli i pracovníci ministerstva školství, jak poznamenává P. Svoboda. Chvilí se používalo spojení speciální škola, pak zmizelo upřesňující označení a zůstala jen základní škola, ovšem s dlouhým a pro širší veřejnost nepřiliš srozumitelným přípodotkem, že je zřizována podle paragrafu 16 odst. 9 školského zákona... Měl smysl tento terminologický boj? „S tím se musí člověk vyrovnat, terminologie se posouvá s postupujícím světonázorem a s ingerencí řady neziskovek do oblasti péče o děti s mentálním postižením. Na druhou stranu je pravda, že spojení zvláštní škola někteří rodiče a žáci cítili úkorně. Dobře, dneska je to základní škola s minimálními výstupy, to je úplná hloupost. Najít ale spojení,

kteří by bylo přesné a proti kterému by se nikdo neozval, je velmi těžké,“ konstatuje P. Svoboda s tím, že se mu podařilo aspoň neoficiálně udržet pro „jeho“ školu spojení „speciální školy“.

Narazil na tento problém i ve své „sportovní části života“. „Řadu let jsem vedl Český svaz mentálně postižených sportovců a i tam jsme hledali neutrální označení, ale nepodařilo se nám to. Používali jsme zkratku ČSMPS,“ krčí rameny P. Svoboda s tím, že ideální řešení nenašli ani v okolních státech.

Sport pro něho byl a je důležitou součástí pracovních i mimopracovních aktivit. Kromě zmíněného sportovního klubu Integra

kdo, myslím, že jsem to byl já,“ směje se P. Svoboda. První film (zhruba před patnácti lety) byl absolventský a představoval školu tak, aby si i lidé mimo oblast práce s mentálně postiženými dokázali představit, jak to funguje, v jakém prostředí, za jakých podmínek, díky jakým metodám. Byl to takový průřez psychopedickou prací. A protože se za těch patnáct let leccos změnilo, připravili díl druhý.

„Film představuje naši speciální školu pro široké využití – jako propagaci školy, jakožto metodický materiál pro výuku, jako argument a podpůrný materiál pro odborníky, například výchovné poradce, kteří do některé ze speciálních škol posílají a doporučují žáky, a jakožto motivační

a ČSMPS byl delegován i k založení Českého paralympijského výboru. „Víte, ale ani mezi paralympioniky nejsou bohužel mentálně postižení závodníci bráni jako partneři, dívají se na ně svrchu. Vzpomínám na paralympiádu v norském Lillehammeru, kde jsem jako trenér doprovázel dva závodníky, lyžaře-běžce s mentálním postižením. Účastníky s tělesným postižením skoro uráželo, že se mají účastnit stejné akce. Bylo to smutné. Fakt ale je, že mentální postižení s sebou prostě obvykle nese určité problémy. Jistě, chtějí uspět, ale často jim schází sebekázeň, cílevědomost, vytrvalost. Neexistuje možnost využívat individuální tréninkový plán, trenér (většinou kantor nebo rodič) musí být stále se svým závodníkem, jinak sportovat nechce. Ale za tu radost z úspěchu to obvykle stojí,“ říká P. Svoboda.

Dítě tu může být šťastnější

Krátce před svým odchodem představil „svoji“ školu na youtube. „Byl to už druhý film o škole. Co se týče toho, kdo přišel s tímto nápadem: jak říká Cimrman – ně-

a informační film pro rodiče, kteří před volbou speciálního školství pro své dítě stojí a rozhodují se. Film si také klade nelehký úkol! Odstranit mýty o speciálním školství a ukázat veřejnosti, že speciální školství obecně není až tak špatné. Naopak, že je kvalitní, mnohdy realizované ve skvělých podmínkách. A to, že zde dítě může být (a většinou bývá) šťastnější než jako nevhodně integrované. A šťastné a spokojené dítě rovná se šťastná a spokojená rodina,“ avizoval koncem ledna ještě jako ředitel školy film P. Svoboda. A doufá, že aspoň trochu tam mohou najít zájemci pravdu o speciálním školství a vzdělávání mentálně postižených žáků.

Spokojený důchodce

„Školu po mně převzal šikovný kolega, já se budu dál točit kolem sportovního klubu. A jsem teď spokojený důchodce. Bylo to dobré. Dobře, fakt,“ trochu zamyšleně uzavírá povídání sportovec, speciální pedagog a dlouholetý ředitel školy pro mentálně postižené žáky P. Svoboda.